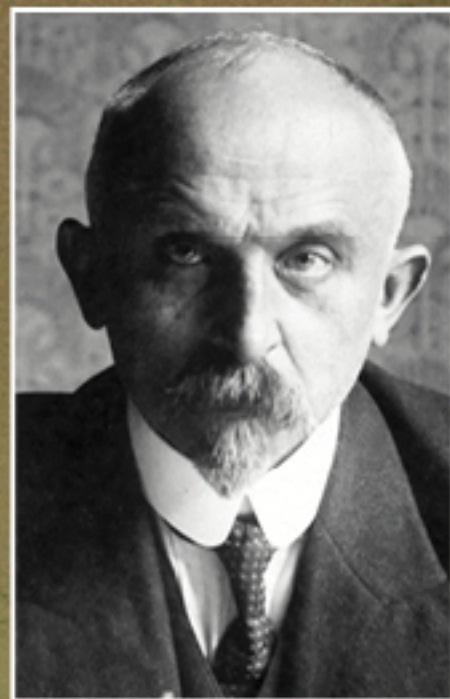
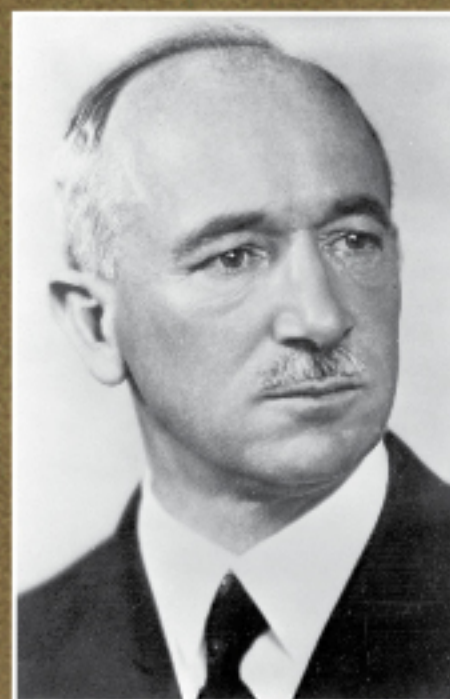
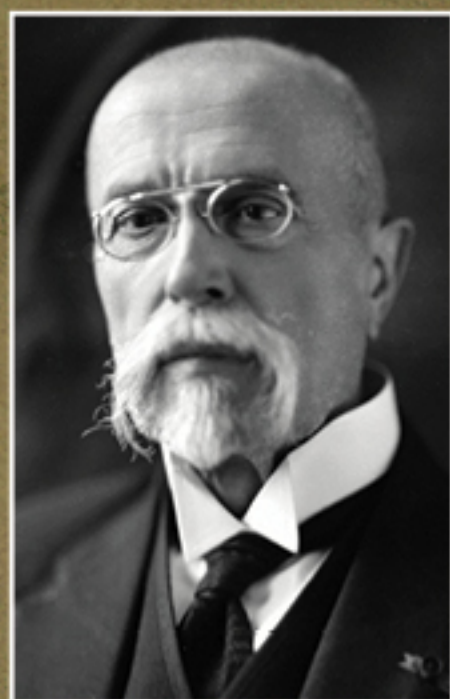

Vladimír Liška

Vznik Československa 1918

Fakta, mýty, legendy
a konspirace

Vznik Československa 1918

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

x·y·z

NAKLADATELSTVÍ

Vladimír Liška

Vznik Československa 1918 – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

Vladimír Liška

Vznik Československa 1918

Fakta, mýty, legendy
a konspirace

© Vladimír Liška, 2018
© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2018

ISBN tištěné verze 978-80-7597-146-3
ISBN e-knihy 978-80-7597-208-8 (1. zveřejnění, 2018)

MOTTO

„Pořádek uvnitř a monarchistický princip budou v nejvážnějším ohrožení, pokud nebudeme připraveni okamžitě ukončit boj.“

rakouský císař Karel I., 26. října 1918

Obsah

Prolog: Za císaře pána aneb Češi a Velká válka	9
1. Legenda zvaná Maffie	23
2. Velká trojka – Masaryk, Beneš, Štefánik	37
3. Hrdinové a konspirátoři	47
4. Ochromení státní moci	61
5. Osmadvacátý říjen – revoluce, nebo převrat?	73
6. Legenda „mužů října“	99
7. Mýtus národního vítězství?	113
8. Světla a stíny legionářské anabáze	121
9. Nová republika – a co dál?	141
10. Kauza Štefánik	155
11. Konec starých časů?	165
Epilog	175
Přílohy	183
Přehled použitých pramenů a literatury	203

Prolog

Za císaře pána aneb Češi a Velká válka

Ke vzniku Československa by patrně v roce 1918 nedošlo, kdyby o čtyři roky dříve nevypukla první světová válka. To je základní historický fakt i objektivní klíčový faktor, jenž časem vedl k nastolení české a slovenské národní samostatnosti.

Stalo se tak ve chvíli, kdy se Rakousko-Uhersko ocitlo v roli poražené mocnosti, žádající své protivníky o mír. Ale i vítězové této války již byli dlouhými boji vyčerpaní, a proto rok 1918 konečně skýtal naději, že po zhroucení poslední velké německé ofenzivy na západní frontě dospějí konečně válčící státy k míru a dosud největší a nejkrvavější válečný konflikt v dějinách lidstva bude završen kapitulací Rakouska-Uherska a jeho spojence Německa.

Dlouhé, čtyři roky trvající boje na válečných frontách rozvrátily Evropu a daly vzniknout důležitým politickým a geopolitickým změnám. Zánik rakousko-uherské monarchie měl za následek

Když byl rakouský císař František Josef I. ještě v plné síle, jistě netušil, že to bude právě on, kdo v roce 1914 rozpoutá první světovou válku, která se jeho monarchii stane osudnou.

vznik nových nástupnických států, mezi které patřilo i Československo.

Cesta k němu však nebyla jednoduchá, neboť na počátku první světové války se většina českých politiků k rozpadu Rakouska-Uherska ještě nehlásila. Maximálně uvažovala o získání vnitřní autonomie pro české země ve federalizovaném rámci monarchie. Ale myšlenky reformu i nového státoprávního uspořádání své říše se tehdejší habsburský císař František Josef I. (1830–1916) vytrvale bránil.

Rovněž carské Rusko se během války zhroutilo a dvě rychle po sobě jdoucí revoluce tam nakonec v listopadu roku 1917 (podle tehdejšího ruského kalendáře v říjnu – pozn. aut.) nastolily bolševickou vládu, která se svými válečnými protivníky v březnu roku 1918 uzavřela separátní mír. Tíha dalších bojů se poté přenesla na italskou a západní frontu.

Poslední zásadní změnou první světové války byl pád německého císařství, kdy se tato poražená evropská mocnost změnila ve zbídačenou zemi, kterou zmítalo revoluční vření zprava i zleva. I když zde nakonec vznikl demokratický republikánský režim (tzv. Výmarská republika), Německo bylo postiženo obrovskými válečnými re-

paracemi a dalšími restrikcemi ze strany vítězných mocností (Francie, Anglie, USA a Itálie). Z někdejší průmyslově nejsilnější evropské země se tak po první světové válce stal dočasně jen druhořadý evropský stát.

Ale o tom, že by k nějaké světové válce mohlo dojít, natož co by mohla přinést a k jakým změnám díky ní Evropa dospěje, nemohl mít počátkem roku 1914 ještě nikdo žádnou představu. Jenomže 28. června téhož roku byl v bosenském Sarajevu spáchán atentát na rakouského následníka trůnu, arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este (1863–1914), při kterém zahynula i jeho manželka Žofie Chotková. Tato tragická událost se stala prologem k válce, do které se během krátké doby zapojila většina evropských mocností.

Nemá smysl zdůrazňovat jak, snad stačí připomenout, že vše začalo tím, když Rakousko-Uhersko 23. července roku 1914 vypovědělo válku Srbsku, jehož vládu obvinilo ze zosnování sarajevského atentátu. Za Srbsko se poté postavilo Rusko, za Rakousko-Uhersko zase Německo a bylo hotovo. Nakonec se do války zapojila většina evropských mocností, majících na Balkáně své mocenské i hospodářské zájmy. Časem tento konflikt přerostl ve válku

*Hlavní pachatel
sarajevského atentátu
Gavrilo Princip byl
nakonec odsouzen do
žaláře v terezínské
pevnosti, kde během první
světové války v krutých
podmínkách zemřel.*

celosvětového charakteru, která bývá někdy označována jako Velká válka.

V roce 1914 proti sobě stály dva hlavní evropské velmocenské bloky. Prvním byl Trojspolek (někdy se též hovoří o tzv. Centrálních mocnostech), což bylo uskupení tvořené Německem, Rakouskem-Uherskem a Itálií. Poslední jmenovaná země Trojspolek později opustila s vyhlášením neutrality a poté se postavila proti svým původním spojencům. K Trojspolku se nakonec přidalo i Bulharsko a Turecko. Druhým blokem byla tzv. Trojdohoda (nebo též Dohoda), tvořená Velkou Británií, Francií a Ruskem. Později se k nim připojila již zmiňovaná Itálie, ale také USA a další země.

Historickým faktem však zůstává, že tento mohutný a dosud největší válečný konflikt v dějinách vyvolaly státy, které stály na tradičních kořenech minulosti a které byly reprezentované konzervativními monarchistickými režimy tří vládnoucích aristokratických dynastií – Romanovců v Rusku, Habsburků v Rakousku-Uhersku a Hohenzollernů v Německu.

V Rakousku-Uhersku bylo do roku 1917 odvedeno téměř 8,5 milionu mužů, z nichž necelých 13 % tvořili Češi. Zatímco v důstojnickém sboru dominovali němečtí Rakušané a Maďaři, podíl českých vojáků v jednotlivých plucích činil minimálně 50 %, u některých dokonce až 90 %. A i když Češi tvořili přes 14 % obyvatelstva habsburské říše, v rakousko-uherské armádě měli jen necelých 5 % aktivních důstojníků. Němci, kterých byla asi čtvrtina obyvatel, obsadili oproti tomu kolem 78 % velitelských míst.

Ve válce padlo na rakouské straně 1 200 000 vojáků, z čehož asi 150 000 tvořili vojáci českého původu.

Na jejím počátku zavládlo i v Rakousku-Uhersku všeobecné válečné nadšení. Dokonce i v českých zemích probíhala mobilizace takřka bez problémů a byly zde vydávány monarchistické manifesty. Zatímco Češi šli do války víceméně lhostejně, německy mluvící odvedenci projevovali značné nadšení. Rakouský spisovatel Stefan Zweig na tuto dobu později vzpomínal takto:

„Tehdy ještě důvěřoval lid beze všeho svým autoritám. Nikdo v Rakousku by ani nepomyslel na to, že by všemi vážený otec země, císař František Josef při svém věku 84 let povolal lid do boje, kdyby k tomu nebyl donucen nejkrajnějšími okolnostmi. ‚O Vánocích jsme opět doma,‘ volali v srpnu 1914 rekruti se smíchem na své matky. Spěšný výlet do romantiky, divoké a mužné dobrodružství – tak vypadala válka 1914 v představách prostého muže. A mladí lidé měli dokonce strach, že zmeškají ono zázračné vzrušení svého života, a proto se nedočkavě hrnuli ke svým praporům, proto jásali a zpívali ve vlacích, jež je vezly na jatka.“

Původně se totiž očekávalo, že Srbsko bude během roku 1914 rychle poraženo a čeští vojáci, transportovaní do prvních bojů, byli přesvědčeni, že „do švestek budou doma“. V tomto odhadu se však krutě zmýlili. Politická situace v Evropě se v srpnu rychle zkomplikovala vstupem Ruska, Německa a dalších zemí do války. Způsob boje se proměnil, válka probíhala na několika od sebe vzdálených frontách a postupem času se měnila na válku zákopovou, která s sebou přinesla obrovské množství obětí.

I když oficiální proklamace na počátku války navenek dokladovaly ochotu většiny českých politických kruhů zachovat loajalitu vládnoucímu monarchistickému režimu Habsburků, realita

První světová válka se rychle změnila ve válku zákopovou, která zejména na západní frontě stála miliony lidských životů.

uvnitř české společnosti byla rozporuplná. Bojovat za císaře pána a jeho rodinu v c. k. armádě proti slovanskému Rusku a Srbsku bylo mnohými považováno za něco, co odporuje ideologii panslavismu, která byla už od dob národního obrození v české společnosti hluboce zakořeněná.

Podle této ideologie, vzniklé již na počátku 19. století, byli všichni Slované vnímáni jako jedno velké bratrské společenství, bojující proti sílícímu německému nacionalismu, který spoluurčoval i germanizační a šovinistické tendence uvnitř Rakouska a jeho německy mluvícího obyvatelstva, jež mělo rozhodující podíl na určování rakouské politiky. Projevy českého vlastenectví byly navíc v průběhu 19. století vždy úzce svázány s povědo-

mím, že Češi jsou etnicky i kulturně západní Slované, a tudíž patří do společenství slovanských národů.

Z toho je zřejmé, že s rakušanstvím se značná část českého obyvatelstva nikdy neztotožnila, i když vídeňská vláda dlouhodobě usilovala o unifikaci jednotného, německy mluvícího rakouského národa. Znalost německého jazyka tak patřila k základním podmínkám dosažení společenského i kariérního vzestupu uvnitř monarchie a výuka němčiny patřila i v českých školách k důležitému atributu této proklamativní rakouské národní jednoty.

Vládnoucí rakouská elita však na Čechy pohlížela vždy s despektem a nedůvěrou a snažila se poměrně dlouhou dobu jakékoli odstředivé tendence i opoziční české národní hnutí eliminovat, ačkoli v kulturní oblasti jim už v druhé polovině 19. století opatrně přiznávala a povolovala vlastní autonomii. Na jedné podmínce však Vídeň vždy trvala – totiž na tom, že toto české národní a kulturní sebeurčení nebude mít charakter politické protirakouské opozice.

Jak se však posléze ukázalo, bylo to iluzorní, neboť už od revolučních let 1848–1849 se i uvnitř české společnosti začal projevoval nárůst vlastních nacionalistických tendencí, například v souvztáznosti se sociálními a ekonomickými otázkami, případně jako protiváha rostoucímu německému nacionalismu.

Loajalita českých vojáků na válečných frontách – zvláště pak srbské a ruské – byla proto od počátku problematická. Navíc se německy mluvící důstojnický sbor choval k Čechům většinou nadřazeně, což u některých vojenských jednotek s převahou českých vojáků vyvolávalo napětí. Někteří rakouští důstojníci trestali české vojáky za sebemenší přestupky, neboť mezi nimi

panoval všeobecně sdílený názor, že Češi jsou nespolehliví kverulanti, zvláště když několikrát došlo na východní i jižní frontě k jejich přeběhnutí k nepříteli.

Na druhé straně se však mnoho českých vojáků osvědčilo. Několikrát prokázali hrdinství a disponovali vynikajícími bojovými schopnostmi. Vždyť i po válce řada bývalých rakouských frontových důstojníků vyzdvihovala jejich odvahu a bojovou soudržnost. Mýtus o nespolehlivosti českých vojáků a důstojníků rakousko-uherské armády v bojích se v poválečném Československu rozšířil až později, i když realitě neodpovídal. Na frontě totiž panoval jediný zákon – zabij, nebo budeš zabit.

Situaci v českých zemích však komplikovalo především vrchní vojenské velitelství, které nastolilo režim, jenž vedl k nátlaku i k pronásledování českého obyvatelstva, zejména pak členů vedení České strany národně sociální v čele s poslancem Václavem Klofáčem (1868–1942), který byl pro své protirakouské postoje už na počátku války zatčen a uvězněn. O rok později byli zatčeni i jiní čeští politici. Například vůdce Národní strany svobodomyslné Karel Kramář (1860–1937) a další český politik Alois Rašín (1867–1923) byli jako vůdčí činitelé české opozice obviněni z velezrady a hrozily jim tresty smrti.

Po rozpuštění rakouského říšského sněmu (říšské rady) v roce 1914 se v českých i dalších zemích monarchie začala prosazovat vojenská diktatura, bylo zastaveno vydávání mnoha českých novin i časopisů a každý projev antimilitarismu, pacifismu, anarchismu a neloajality k rakouské válečné politice byl mezi civilním obyvatelstvem tvrdě trestán, například docházelo k popravám oběšením nebo zastřelením v případech velezrady, špionáže, dezerce, vzpoury a dalších zločinů. Za velezrádné rejdy

byly označovány nejen kritické výroky na adresu rakouské státní moci, ale například i veřejné vystavování českých betlémů o vánočních svátcích, nošení národních trikolor nebo cenzurou zakazované písně či satirické popěvky. Také obavy z policejních špiclů byly opodstatněné, jejich počty se s počátkem války v českých zemích znásobily.

Bylo zřejmé, že rakouský generální štáb v čele se zarytým militaristou Conradem von Hötzendorfem a habsburským arcivévodou Fridrichem, vrchním velitelem armády v českých zemích, vede boj s českým obyvatelstvem.

To vše mělo za následek sílící nechuť k válce i rostoucí nespokojenost s nastolenou militarizovanou rakouskou státní správou, jejíž takřka absolutní moc trvala až do smrti císaře Františka Josefa I. (21. 11. 1916). Zároveň se stále zřetelněji ukazovalo, že vláda monarchie byla zatažena do vleku velkoněmeckého šovinismu a že se vzdala svého předválečného poslání být ochranným štítem všech národů, které ji obývaly, neboť ideologie velkoněmeckství nebyla v souladu s vnitřními zájmy rakouského mocnářství. Ale Německo, hlavní spojenec Rakouska-Uherska, během války rozhodovalo o většině vojenských operací na frontách a německý císař Vilém II. (1859–1941) stál jako vrchní velitel nejen nad německým, ale i nad rakouským generálním štábem.

Za této pro Čechy tak nepříznivé vnitropolitické situace válka znamenala konec nadějím na jakékoli smírné řešení „české otázky“ formou státoprávního vyrovnání s Rakouskem a v Rakousku. Trvalo však ještě několik let, než česká politická reprezentace k tomuto poznání dospěla.

Její vystřízlivění doprovázely narůstající ekonomické a sociální problémy, jež na české země dolehly s postupujícím zbídačováním

rakouského zázemí. Zavedení válečného přidělového systému, drahota, nedostatek uhlí, chleba, mouky, masa, tabáku, kávy a dalších potravin vedly k radikalizaci české společnosti a její politické kruhy i vlastenecky založená opozice se stále více začínaly přiklánět k myšlence ustavení samostatného českého, respektive československého státu.

První hladové bouře se v českých zemích uskutečnily už v roce 1915, v roce 1917 bylo při další z nich v Prostějově postříleno 23 lidí, ale v roce 1918 už probíhaly takřka denně, neboť ceny některých potravin se oproti roku 1914 zvýšily až na třicetinásobek (především chleba a cukru). Chudší část populace sice za některé potraviny používala levnější náhražky (například za kávu cikorku či meltu, místo cukru sirob z cukrové řepy, místo másla rostlinný tuk atd.), avšak rostoucí bídu to zadržet nedokázalo.

Postupně narůstalo i politické napětí, neboť velkoněmečtí nacionalisté z řad rakouských Němců v možném pádu rakousko-uherské monarchie spatřovali šanci připojení Rakouska k Německu – samozřejmě za předpokladu, že válka pro Německo skončí vítězně a rakouská monarchie z ní vyjde oslabená, rozložená a hospodářsky i morálně zdevastovaná.

To ovšem bylo v přímém rozporu s českými zájmy, neboť obavy z germanizace českého prostoru panovaly uvnitř české společnosti už před válkou, i když se rakouský císař František Josef I. germanofilskému a velkoněmeckému glajchšaltování rakouské politiky snažil bránit.

Příliš platné mu to však nebylo, neboť rakouská zahraniční politika se už koncem 19. století dostala do závislosti na zahraniční politice německého císařství, nemluvě o vojenské spolu-

práci obou těchto mocností, v níž měl už před válkou německý generální štáb v čele s císařem Vilémem II. stále dominantnější postavení.

Tyto aspekty silícího rakousko-německého spojení českým politikům nemohly uniknout a mnozí z nich to vnímali jako varovný signál ohrožující české národní zájmy. Jejich předválečné snahy zachovat rakouskou monarchii – ovšem na reformovaném federativním základě – však válkou vzaly postupně za své, neboť se objevila jiná idea – ustavit vlastní stát za předpokladu, že Rakousko-Uhersko s Německem válku prohraje.

Je tedy jasné, že způsob uvažování německých šovinistů a rakouských nacionalistů byl oproti českým vlasteneckým kruhům diametrálně odlišný – zatímco ti první kalkulovali s vítězstvím Trojspolku, ti druzí stále více sázeli na vítězství Ruska a států Dohody. Tento názorový nesoulad nakonec uvnitř Rakouska vedl v roce 1918 k politické krizi, kterou – jak se následně ukázalo – už nebyl vládnoucí rakouský monarchistický režim schopen zvládnout. A byla to právě domácí česká politická reprezentace, která mu nakonec zasadila nejtěžší ránu, a dovršila tak rozvrat habsburského soustátí v okamžiku, kdy už pro něj byla válka prohraná.

Převrat, jenž nastal 28. října roku 1918, v českých zemích nikdo předem neplánoval, i když se vědělo, že přijde. Vítězné státy Dohody (Anglie, Francie a USA) se totiž nakonec shodly v postoji, že nemá smysl poraženou habsburskou mnohonárodnostní monarchii udržovat při životě, pokud si to národy v ní žijící nepřejí a pokud touží po vlastní samostatnosti.

Pro vznik Československa měl tento postoj naprosto klíčový význam. Hlavní podíl na tomto vstřícném postoji válečných